

VII. PŘÍLOHY

Příloha A- Zpracovávaná témata z oblasti psychologie v učebnicích společenských věd a občanské výchovy

Učebnice společenských věd pro střední školy

a) učebnice zpracovávající tematiku psychologie

- *Psychologie pro střední školy*

autor: Zdeněk Helus, nakladatelství: Fortuna, Praha, rok vydání: 1999

Učebnice má sloužit především pro studenty gymnázia, kteří si chtějí prohloubit již získané poznatky z oblasti psychologie (neslouží proto jako učebnice základní, ale může fungovat jako rozšiřující literatura, např. pro zájemce o další studium v tomto oboru). Text učebnice je rozdělen do čtyř větších celků: Uvedení do vědecké psychologie, Pohled na psychologii osobnosti, Pohled na psychologii učení, Psychologie mezilidských vztahů a životní cesty člověka.

- *Člověk jako osobnost- Psychologie pro střední školy*

autoři: P. Šil, J. Karolová, nakladatelství: Olomouc, rok vydání: 2008

Autoři v úvodní části učebnice uvádí, že cílem bylo vytvořit zcela nový koncept učebního textu. Nemá se jednat o „klasickou“ učebnici, ale spíše o soubor námětů a pomůcek pro organizaci hodiny. Celá učebnice je přizpůsobena tendenci inovovat i samotný vyučovací proces a způsob výuky. Součástí učebnice je proto 40 samostatných volných listů (testové listy, pracovní listy, podklady pro aktivity v hodině- kartičky na rozstříhání, schémata, tabulky apod. Celá učebnice je spíše pracovním sešitem (obsahuje cvičení, kontrolní otázky, vynechané výrazy v tabulkách, prostor pro vlastní postřehy, návrhy aktivit a seminárních úkolů apod.), výkladová část je eliminována.

Učebnice není více strukturována, jednotlivé kapitoly jsou tvořeny konkrétními tématy z oblasti psychologie (např. učení, paměť, fyziologické mechanismy činností apod.).

- *Základy psychologie a sociologie- Základy společenských věd*

autoři: I. Gillernová, J. Buriánek, nakladatelství: Fortuna, Praha, rok vydání: 2001

Tento učební text je specifický tím, že pojednává o dvou disciplínách současně a nemá za cíl tyto disciplíny v rámci učebnice striktně oddělovat- autoři se snažili hledat společná východiska a disciplíny v rámci možností propojit. Snahou je postupovat od člověka jako jednotlivce ke společnosti jako celku, čehož vychází i členění učiva do kapitol (Osobnost a její poznávání, Základní psychické jevy, Člověk v sociálních vztazích, Sociální útvary...) Učebnice obsahuje mimo výkladové části i podněty k samostatné práci a doplňkovému studiu.

- *Společenské vědy pro 1. ročník středních škol*

autoři: D. Denglerová, J. Dvořák, nakladatelství: Didaktis, Praha, rok vydání: 2009

Tato učebnice je jedním dílem z čtyřdílné sady. Ke každé učebnici je vždy vytvořen i pracovní sešit a průvodce pro učitele. Autoři usilovali o maximální propojení společenských věd s praktickým životem, a proto je učebnice plná modelových situací, postřehů známých osobností, seznámení se skutečnými událostmi, výzkumy apod. Oblast psychologie je zde zastoupena především tematickými celky s názvy: Poznání skutečnosti (psychické jevy, procesy), Člověk a jeho vývoj (vývojová psychologie), Člověk jako individualita (psychologie osobnosti), Život mezi druhými (mezilidské vztahy, komunikace).

- *Úvod do psychologie- učebnice pro střední školy a bakalářská studia na VŠ*

autor: Z. Helus, nakladatelství: Grada, Havlíčkův Brod, rok vydání: 2011

V tomto případě se nejedná o učebnici využitelnou pouze pro studenty středních škol. Kniha vznikla pro potřeby studentů středních a vysokých škol, ale i pro zájemce o obor psychologie z řad veřejnosti. Učebnice je koncipována čistě jako výkladový text, (teoretické poznatky jsou částečně propojovány s příklady z praxe), podává velmi ucelené a komplexní informace ze všech oblastí psychologie.

- *Psychologie- obecná psychologie pro střední pedagogické školy*

autoři: J. Čáp, V. Čechová, M. Rozsypalová, nakladatelství: H a H, Praha, rok vydání: 2002

Učebnice představuje základní učební materiál pro studenty středních pedagogických škol, což je zřejmé i ze struktury textu. Kniha je tvořena především výkladovým textem, který je však navíc obohacen o příklady z praxe, dokumentaci potřebnou pro praktické úkony studentů apod. Učivo je zde strukturováno zcela tradičně do kapitol: Psychologie a její úkoly, Učení, Osobnost, Utváření osobnosti, Psychické procesy a stavy osobnosti, Přehled teorií osobnosti.

- *Základy společenských věd II. -Základy filosofie a psychologie*

autor: J. Bílý, nakladatelství: Key Publishing s. r. o., Ostrava, rok vydání: 2009

Tento učební materiál je netradiční ve spojení dvou společenskovědních disciplín a to psychologie a filosofie. Autor usiluje o hledání styčných bodů mezi obory a v případě možnosti o jejich propojení, čímž nabízí studentům komplexní pohled na danou skutečnost pomocí odkazů, poznámek a celkového zpracování. Poznatky z psychologie jsou strukturovány tak, jak je běžné v rámci obecné psychologie: Získávání poznatků, Činnost smyslů, Psychické jevy, Citová stránka duševního dění, Volní stránka duševního dění, Učení, Osobnost, Konflikt, Psychické zdraví.

- *Já člověk- Alternativní výuka psychologie pro střední školy*

autoři: P. Šil, J. Karolová, nakladatelství: Olomouc, rok vydání: 2004

Autoři se v této publikaci snaží o proměnu nejen tradičního pojetí učebnice jako výukového materiálu, ale i o proměnu výuky společenských věd. Učebnice se proto skládá z velkého množství pracovních listů pro studenty, příloh s návrhy aktivizačních metod, tabulek a schémat s pojmy k vyplnění, podkladů pro seminární práci- výkladová část je zde maximálně zredukována. Psychologie je zde rozčleněna na konkrétní témata: Představy, Vnímání, Řeč, Emoce, Vůle, Vývoj osobnosti atd.

b) učebnice souhrnné (zahrnující více disciplín včetně psychologie)

- *Společenské vědy v kostce*

autor: J. Hladík, nakladatelství: Fragment, Havlíčkův Brod, rok vydání: 2002

Cílem této učebnice je poskytnout přehled vybraných společenských věd, ucelit všeobecné vzdělání studenta a pomoci mu při přípravě ke studiu na VŠ. Výhodou je, dle autora, forma učebnice jako konspektu nebo sešitového záznamu, která může nahradit zápisky studentů z hodin (úspora času pro diskusi, práci s textem apod.). Oblast psychologie je složena ze základních tematických bloků- úvod do psychologie, psychické jevy a procesy, člověk a společnost, psychologie osobnosti apod.

- *Občanská nauka pro střední odborné školy*

autoři: V. Dudák, R. Mareda, E. Stodůlková, V. Šolc, nakladatelství: SPN, Praha, rok vydání: 2003

Snahou autorů učebnice je podat komplexní soubor poznatků z oblasti společenských věd pro studenty středních odborných škol a to za využití mezioborového přístupu. Cílem je předkládané poznatky co nejvíce propojit a poskytnout tak ucelený přehled učiva. Psychologií se zabývá tematicky celek s názvem Od člověka k lidem, který je dále členěn na menší kapitoly (Vývoj a rozvoj člověka, Mezilidské vztahy, Zdraví a jeho ochrana, Sociální útvary apod.). Zde můžeme vidět nejen tendenci k propojení psychologie se sociologií, ale i mírnou redukci teoretického učiva a přednostnění témat s praktickým dopadem.

- *Maturitní otázky- občanský a společenskovední základ*

autoři: B. Čadová, J. Petrželová, M. Čermáková, nakladatelství: Fragment, rok vydání: 2008

Učebnice je koncipována jako příprava k maturitní zkoušce z občanského základu. Jedná se spíše o souhrn již probraného učiva, který má sloužit k opakování a upevnování látky, nikoliv jako základní výukový materiál. Každá kapitola se zde věnuje jedné společenské vědě, následně jsou zařazeny testové úlohy k dané oblasti. Psychologie je zde zastoupena v kapitolách s názvy: Učení, Rozvoj osobnosti, Komunikace, Náročná životní situace.

Jak je zřejmé, učivo je zde zásadním způsobem redukováno, stejné je to i u dalších společenskovedních disciplín v následujících kapitolách.

- *Přehled učiva k maturitě- společenské vědy*

autor: F. Parkan, nakladatelství: Fortuna, Praha, rok vydání: 2006

Učebnice slouží jako výkladový materiál, který je možné využít při přípravě na maturitní zkoušku ze společenských věd. Učebnice nabízí poznatky ze všech společenských věd vyučovaných na gymnáziích. Poznatky z oblasti psychologie se nachází v tematickém celku Člověk jako jedinec, který je dále členěn na kapitoly: Předmět psychologie, Vývoj psychologie, Psychologické disciplíny, Psychologie osobnosti, Poznávací procesy, Emoce a seberegulace, Vývoj psychiky a Duševní zdraví (oblast psychopatologie).

- *Úvod do filozofie, sociologie a psychologie-Nové pohledy společenských věd*

autoři: J. Keller, P. Novotný, nakladatelství: Dialog, Liberec, rok vydání: 2008

Učebnice nese podtitul: Učebnice pro studenty gymnázií a zájemce o vysokoškolské humanitní vzdělávání. Jedná se o velmi rozsáhlou publikaci, která se skládá především z výkladových textů a podává velmi detailní a komplexní souhrn poznatků. Autoři též usilovali o vzájemné propojení poznatků všech zmíněných disciplín. Publikace rozhodně slouží jako nadstavbový materiál pro studenty. Oblast psychologie je zde členěna na: úvod do disciplíny a vývoj, poté jsou nabídnuty specifické kapitoly, např. Na čem se psychologové neshodnou (Ego a nevědomí), Appel na poznání a kritické myšlení apod.

- *Občanský a společenskovední základ- přehled středoškolského učiva*

autor: K. Bartoníčková a kol., nakladatelství: Computer Press, Brno, rok vydání: 2011

Učebnice je vystavěna jako ucelený přehled středoškolského učiva, svou strukturou může sloužit jako příprava k maturitní zkoušce ze základů společenských věd. Autoři též koncipovali učebnici tak, aby mohla sloužit studentům vysokých nebo vyšších odborných škol v počátcích studia.

V oblasti psychologie je učivo rozděleno na kapitol s názvy: Člověk jako osobnost (obsahuje poznatky vývojové psychologie, poruchy vývoje osobnosti, učení), Psychické jevy (psychické procesy, stavy, vlastnosti) a Psychologie (pojetí psychologie jako vědní disciplíny-vývoj, psychologické směry, disciplíny apod.)

- *Odmaturuj! ze společenských věd*

autoři: J. Dvořák, Fr. Emmert, A. Fabičovicová, L. Hadamčík, P. Havelková, I. Jarošová a kol., nakladatelství: Didaktis, Praha, rok vydání: 2015

Učebnice je přehledem středoškolského učiva společenských věd, má sloužit při přípravě na maturitní zkoušku i přijímací zkoušky na vysoké školy v příbuzných oborech. Učebnice je bohatě strukturovaná a mimo samotného výkladového textu obsahuje i grafy, tabulky, schémata, obrázky, portréty osobností apod. Psychologie je zde zastoupena tradičními tématy: Psychologie jako věda, Dějiny psychologie, Biologický základ psychologie, Psychické jevy, Psychologie osobnosti, Sociální psychologie, Vývojová psychologie, Psychopatologie.

Učebnice občanské výchovy

- *Občanská výchova I. (pro 6. a 7. ročník ZŠ), II. (pro 8. a 9. ročník ZŠ)*

autor: V. Horská, nakladatelství: Fortuna, Praha, rok vydání: 1999

Učebnice je rozdělena do dvou dílů (1. díl pro žáky 6. a 7. tříd, 2. díl pro žáky 8. a 9. tříd). Učivo, které je možné zařadit do vědní disciplíny psychologie je přítomno v obou dílech a to především v tematických celcích s názvy: Život ve společnosti (tematika komunikace, soc. útvary apod.), Člověk a dospívání (vývojová psychologie), Člověk a citový život (mezilidské vztahy, emoce), Člověk a rodinný život (rodina, mezilidské vztahy), Životní perspektivy (sebepoznání, životní cíle, motivace).

- *Občanská výchova* (pro 6., 7., 8., 9. ročník ZŠ)

autor: V. Dudák, R. Mareš, P. Holčák, nakladatelství: SPN, Praha, rok vydání: 1999.

Snahou autorů je poskytnout základní informace z oblasti společenských věd a připravit žáky pro občanský a rodinný život. Autoři strukturují učivo do čtyř dílů, pro každý ročník ŽS jedna samostatná učebnice. Učivo z oblasti psychologie prostupuje všechny čtyři knihy, a to v celkem vyváženém poměru, vyskytuje se především v těchto tematických blocích: Člověk a dospívání (vývojová psychologie), Žijeme s druhými lidmi (sociální psychologie, komunikace, mezilidské vztahy),

Člověk a citový život (emoce, chování, prožívání), Člověk a rodinný život (rodina, mezilidské vztahy, partnerství), Příprava k volbě povolání (motivace, sebehodnocení, seberealizace), Životní perspektivy (sebeuvědomění, životní cíle).

- *Občanská výchova* (pro 6., 7., 8., 9. ročník ZŠ a víceletá gymnázia)

autoři: R. Dostálová, M. Hrachovcová, nakladatelství: Olomouc, rok vydání: 2000

I zde autoři zvolili rozdělení souboru učebnic občanské výchovy do čtyř svazků, pro každý ročník jeden samostatný svazek. Rozložení učiva z oblasti psychologie je též v jednotlivých dílech rovnoměrné. Témata související s psychologií se nachází především v celcích s názvy: Rodina, Domov (lidské hodnoty, mezilidské vztahy), Člověk jako osobnost (psychologie osobnosti), Člověk a citový život (emoce, chování, prožívání), Umění rozhovoru (mezilidská komunikace), Člověk a rodinný život (rodina, partnerství, láska), Životní perspektivy (sebereflexe, motivace, seberealizace).